

EIGEN SCHOON

WEST-BRABANTSCH TIJDSCHRIFT VOOR GESCHIEDENIS, OUDHEIDSKUNDE,

FOLKLORE EN TAALKUNDE

Verschijnende den 15^{den} van iedere maand

Inschrijvingsprijs: 2.50 fr. 's jaars

Voor al wat den opstelraad betreft gelieve men te schrijven naar het Bureau van Eigen Schoon te Opwijck; voor al wat den dienst betreft naar het Bestuur van het Davidsfonds te Assche. -:- -:- -:- -:- -:- -:- -:-

1ste JAARGANG.

Nr 5.

K. L. WAYEMBERGH.

Kort Overzicht der Geschiedenis

van 't Kartuizerklooster te Herne.

- Eigen Schoon. 1911, 1, p. 65-70.

Voorwoord.

Tijdens de leenroerigheid besloeg Herne niet alleen het huidig grondgebied dezer gemeente, maar ook Sint Pieters-Kapelle en Tollembeek waren er inbegrepen. Die streek stond bekend onder den naam Herneghewout.

De gemeente Herne behoort heden tot de provincie Brabant. Herneghewout maakte deel van de heerlijkheid Edingen en hing dus af van het graafschap Henegouw. In geestelijk opzicht bezat de bisschop van Kamerijk er het tienderecht.

Niklaas, bisschop van Kamerijk, stond in 1148 aan de abdij van Sint Aubert dezer stad den autaar van Herne af, met zijne aanhoorigheden: Tollembeek, O. L. V. -, Sint Pieters -, Sint Amands -, en Sinte-Aldegondiskapellen (1).

O. L. V. Kapelle, in de akte van 1148 vermeld, wierd in 1314 het Kartuizerklooster van Herne bij Edingen.

Sedert onheuglijke tijden bestond er ter plaatse eene kapelle waar O. L. V. vereerd werd en waar ons dunkens ook de goddelijke diensten

1) Archives du Nord à Lille.

gecelebreerd wierden vermits zij bediend was door den kapelaan Willem⁽¹⁾.

Engelbert, heer van Edingen, begiftigde deze kapelle in 1212 met eenen jaarlijkschen cijns van 40 stuivers tot het onderhouden eener eeuwige durende lamp vóór het O. L. V. altaar⁽²⁾.

Dicht bij het klooster liggen twee kouters die nu nog den naam dragen van O. L. V. blok en Kapelleveld. Van dien tijd dagteekent gewis hunne benaming.

Sint Pieters-Kapelle werd afzonderlijke parochie bij akte van Niklaas, bisschop van Kamerijk in Oktober 1266 en hiet dan Sint Pieters in Warde. Tollembeek was eenige jaren tevoren van Herne gescheiden⁽³⁾.

De Stichting.

Walter, heer van Edingen, was de eerste stichter van O. L. V. karmuizerklooster « De Kapelle » bij Edingen⁽⁴⁾.

De eerste paters kwamen van Macourt nabij Valenciën. Aan P. Robertus, eersten Prior, werd de streek afgestaan.

Voorzien van aanbevelingsbrieven van wege Maria, wed. Geeraard, heer van Edingen, en van Geeraard van Sottegem, toog hij naar Kamerijk om de toestemming van den bisschop en van den abt van Sint Aubert te verkrijgen. Aan zijn verlangen werd voldaan, anno 1314.

Het Kloosterleven.

De eerste gebouwen waren slechts armzalige hutten uit leem en stroo, of in planken opgetimmerd ; zoo schrijft Beeltrissen, de eerste kronijker.

Onder het priorschap van P. Joannes van Attrecht (1411) werden al de gebouwen nieuw opgericht : kerk, groot en klein klooster met 13 cellen, refter, kapittelzaal, enz., dank aan milddadige weldoeners.

Van den beginne af leefden daar deugdelijke, heilige mannen in eene gestrengte orde, maar tevens ook geleerden, die vooral de latijnsche letteren beoefenden. Menige pater schreef godsdienstige werken, altijd in 't latijn, welke alle in de bibliotheek bewaard bleven. God weet waar zij vervaren zijn ! Wij vinden tal monniken die vóór hunne aanvaarding of wereldlijke priester of leeraar geweest waren ; ja, zelfs *magister artium* in Porco

1) Bulletins de la Chr., 4e série, t. VII p. 150.

2) E. Reusens.

3) Archives du Nord à Lille.

4) Privata anniversaria. Koninkl. Bibl. Brussel N°s 21536 — 40.

te Leuven uitgeroepen. Menige monnik ook was gehuwd geweest en huisvader, en na het verlies zijner gade, aanvaard en geprofest geworden.

Intusschen werd het klooster rijk begiftigd met landerijen, gebouwen, schuldbekentenissen, bezetten, sommen geld en maten graan.

De kartuizers, door Sint Bruno gesticht, behoorden tot de bespiegelende orde. Waarmede hielden zij zich onledig? Raissius en Dorlandus vatten hun werk in korte woorden samen: *orando, psallendo, contemplando, scribendo*; bidden, psalmen zingen, mediteeren, schrijven, alhoewel men onder hen verscheidene kunstenaars in handwerk ontwaarde, alsook ijverige zielenbestuurders, welsprekende redenaars en wijze raadslieden. Trouwens, menigmaal kreeg het klooster het bezoek van prins en prinsessen, die in geestelijke of wereldlijke zaken een of anderen beroemden pater kwamen raadplegen.

Hoofdens hunne professing tot gehoorzaamheid gehouden ontstond er nochtans bij tijds oneenigheid en twist tusschen Prior en monniken; zoodat de kronijk sprekende van eenen liefdevollen sacristijn, die gedurende zijn 35 jarig kloosterleven, nooit het minste geschil onder de monniken zag opdagen, dienaangaande zegt: « *Quod raro evenit,* » eene zaak welke zelden geschiedt. In latere jaren zelfs verlieten een aantal monniken samen het klooster en vestigden zich te Edingen.

Streng straffen werden of door den Prior of door 't Algemeen Kapittel den wederspanningen toegepast: berisping, pegelen in 't eten, opsluiting in de cel, zelfs in een gevang. Zeer zelden vindt men een ontvluchter of een gelofteverbreker.

Voortplanting.

Twee andere kartuizerkloosters zijn met de tusschenkomst van de monniken van Herne tot stand gekomen; namelijk te Scheut bij Brussel in 1455 en te Delft in Nederland in 1470.

Bevolking.

In 1390 verbleven er in de Kapelle 17 monniken.

In 1487, 21 monniken, 4 leeke broeders, 2 donati; er waren 6 afwezigen.

Krijgslasten.

Het klooster was van zijne stichting af altijd vrij gebleven van tiende-recht, schattingen, en taksen.

Onder Keizer Karel werden er immer groeiende aanslagen op de goederen der kloosterlingen gelegd, om de kosten van den oorlog tegen

Frans I, koning van Frankrijk, of tegen de Lutheranen of tegen de Turken te dekken.

Deze beliepen tenden zoo hoog dat de monniken in 1534 eene taks ter waarde van de helft hunner inkomsten te kwijten hadden en genoodzaakt waren eigendommen en renten te verkoopen.

Onlusten.

Droeve tijden daagden voor onze kloosterlingen. De hervorming had hier ook hare noodlottige uitwerksels. Op 27 Oogst 1566 werd het klooster aangevallen door beeldstormers komende van Audenaarde en geholpen door ketters van Edingen; de kerk beschadigd, de altaars omvergestooten, de beelden verbrijzeld, de boeken verscheurd.

Erger nog; in 1578 werden de goddelijke diensten in de Kapelle geschorst (1). De monniken vluchtten eerst naar Edingen en in 1580 naar Bergen. De Kapelle bleef onbewoond tot 1593.

In 1580 werd bijna gansch het klooster door de geuzen van Ninove afgebrand, mitsgaders den Scibbeekmolen en het pachthof Ezelenbergh. Eenige dagen later werd gansch het dorp in asch gelegd en het volgende jaar 1581 de parochiale kerk.

In 1581 bedroeg het totaal hunner inkomsten nog slechts 648 flor. 13 stuivers.

Prior Huart van Marcq met zijne kartuizers en inboedel naar Bergen gevlucht, klaagt erover dat zij een arm logies moeten betrekken, slecht gevoed en gekleed zijn.

In 1582 waren hunne inkomsten verminderd op 620 flor. en eenige stuivers (2). Met die som konden zij ternauwernood bestaan.

De Heropbouw.

In 1593 keerden onze ongelukkige kartuizers uit Bergen terug naar hun afgebrand klooster.

De koor der kerk was in 1596 hersteld. Maar het klooster verrees niet al te spoedig uit zijne puinen.

In 1628 werd de beuk der kerk voltooid en met schaliën gedekt, evenals de cel van den Procurator.

1) Propter hæreticorum rabiem. P. Pédé.

2) Cum quibus ultra dubium ipsi vix sustentari poterant. P. Pédé.

Het grootste deel der gebouwen werd opgericht door Prior Balthazar De Wolf van 1663 tot 1666 (1). De onkosten bedroegen 16396 flor. en 18 st.

Nieuwe Onlusten.

Tijdens de oorlogen van Lodewijk XIV werden de kartuizers weer verontrust door de gedurige invallen van vreemde troepen, zooverre dat zij genoodzaakt waren op eigen kosten eene sauvegarde te onderhouden.

Tijdens den vermaarden veldslag van Steenkerke in 1692 legerden hier de Franschen. In 1693 rukte een Hollandsch leger uit Lennick naar hier af. Het klooster werd beschoten en groote vernieling aangericht, onder andere 24 duizend leien en pannen waren verbrijzeld.

In 1695, tijdens de bombardeering der stad Brussel vielen hier de Franschen als met woedende furie binnen, alles roovend en vernielend. Daarachter kwam eene bende Spanjaards opnieuw door Franschen gevolgd (2).

De Val.

Het kartuizerklooster van Herne werd bij bevelschrift van keizer Jozef II in date 17 Maart 1783 afgeschaft en de uitvoering ervan greep plaats op 26 April daarop volgend.

Heer J. Monthiron werd tot bestuurder aangesteld en de gebouwen en gronden met muren omheind, ongeveer 7 hectaren werden veil gebracht en op 17 November 1785 verkocht voor de totale som van 20580 flor. 10 st. brabantisch geld. De verkoop ervan werd bij opene brieven door den keizer op 11 Maart 1786 bekrachtigd.

Al de grondgoederen ondergingen hetzelfde lot.

Wie weet wat er van de rijke bibliotheek van 't klooster geworden is? Ongetwijfeld naar wijd en zijd verspreid in handen van onkundigen. Ter koninklijke bibliotheek te Brussel worden een dertigtal handschriften uit de Kapelle bewaard.

Namen van Schrijvers die over het wedervaren van 't Klooster gewaagden :

Arnold Beeltrissen, Joannes Ammonius de Harena, Petreus, Dorlandus, Raissius, Wallius, Colins, Pédé.

1) Edificavit autem gravem illam variorum edificiorum molem quam vidimus. P. Pédé.

2) Hoc tempore ubique bellum, ubique ruinae in his partibus. P. Pédé.

Wat er van de Kapelle nog bestaat. 1911.

De *camera mulierum*, door schrijver dezer bewoond, in 1716 stevig opgericht en goed bewaard.

In eene nis boven de monumentale ingangpoort prijkt nog heden het kunstig gebeiteld beeld van den H. Bruno, op wiens gelaat versterving en bespiegeling te lezen staan.

De overgrootte schuur dragende het volgende jaarschrift :
post CasUM DeCor.

De *brouwerij*.

Eene rij cellen tot werkmanshuizen herschapen.

Een hoek der kerk (puinen).

De vijvers drooggelegd en vervormd in weilanden.

Het O. L. V. beeld der kartuizers op een overgebleven autaar wordt ver eerd in een kapelletje.

Herne

K. L. WAYEMBERGH.
(in 't Oud Klooster.)

De galg van Boekhoutberg

Volgens de rechtspleging in voege in het oude Hertogdom Brabant, waren de heeren gemachtigd uitspraak te doen in alle gerechtszaken ; het was zelf in hunne bevoegdheid de doodstraf uit te spreken voor moorden of andere groote misdrijven op hun grondgebied gepleegd, doch de uitvoering er van was alleen den Vorst voorbehouden. Deze duidde eene geschikte plaats aan, gewoonlijk aan een der uiteinden zijner staten, om tot deze akelige strafuitvoeringen over te gaan.

Aldus werd de Boekhoutberg, onder Hekelgem, van ouds als bijzonder gerechtsplaats voor de ter dood veroordeelden van Brabant aangewezen.

Wanneer de Heeren van Assche, met nog eenige andere edele familiën, het voorrecht bekomen hadden, de voor hunne schepenbanken uitgesproken doodvonnissen zelf uit te voeren, verkozen zij ook den Galgberg van Boekhout voor deze halsrechtingen.

Wij vinden dat reeds ten jare 1409 zekere Cornelius Hautick, die door de Vierschaar van Assche ter dood veroordeeld was, op Boekhoutberg gehalsrecht werd. Op 24 Maart van gemeld jaar begaven de meier